

סוגית עבד עברי

קידושין טו' ב'

נמכר לעכו"ם - גאולת אחרים (גרעון כסף)

שנמכר לישראל בקרובים והק"ו הוא מזה שלא כתוב בהדיא שיוצא בשש? ות"י הנ"מ דגז"ש הוי כמו להדיא. משא"כ ק"ו.

5. מבואר בגמ' דריה"ג ור"ע סברי דנמכר לעכו"ם יוצא בשש ולרבי לא יוצא משום דאמעית מ"באלה". וקשה דהא לעיל נחלקו ר"א ות"ק במוכר עצמו אם יוצא בשש או לא והרי בעכו"ם שייך רק מוכר עצמו כי אין בי"ד מוכרים לעכו"ם ואטו סברי רבי וריה"ג ור"ע כר"א? ואולי י"ל דהמיעוט ועבדך שש שנים – זה ולא מוכר עצמו נאמר רק כלפי אדון ישראל אבל כשהוא עבד של עכו"ם אין זה נכלל במיעוט.

6. מבואר בגמ' דבהו"א, לכו"ע קאי "באלה" על קרובים (ובמסקנה פליגי בזה ריה"ג ור"ע)

5. ושאלו התלמידים מנא לן דקאי על קרובים טפי מאשר על רחוקים הלוא בקרא דלעיל מיניה "או דודו וכו' ונגאל" כתובים גם גאולת קרובים וגם גאולת רחוקים?

6. והשבתי דשמא היה יותר מסתבר להעמיד "באלה", על קרובים דכתיבי בהדיא (או דודו או בן דודו) מאשר על רחוקים שרק רמיזי בקרא (דדרשינן "ונגאל" לגאולת רחוקים). שו"מ כן בשלנ"ל.

כ"מ. תו"ד דה"א "אמר קרא וכו' ותירץ דאיסא למיפדך מה לנמכר לעכו"ם שכן יוצא במיתת האדון".

7. הקשה המהרש"א א"כ למה צריך רנב"י לומר דרבי ממעט גאולת אחרים בישראל מ"יגאלנו", היה יכול לומר דלעולם יליף שכיר שכיר ואעפ"כ אי אפשר למילף מנמכר לעכו"ם משום דאיכא למיפדך מה לנמכר לעכו"ם שכן יוצא במיתת האדון?

8. ותירץ דעל גז"ש פרכינן רק מסברא ולא מחומרא דדינא ואילו על ק"ו הוא להיפך שמסברא לא פרכינן אלא מכניסים הכל בק"ו [כמבואר לעיל בתוס' ד"ה "שכן", ובעוד מקומות] אבל מדינא פרכינן. ולכאורה קשה מהתוס' לעיל ע"א ד"ה ואידך (הא) דמבואר דפרכינן על הגז"ש, "מה למצורע שכן טעון עץ ארז וכו'"

כח. הערות קצרות בסוגיה:

1. גמ' "ואי יליף שכיר שכיר אמאי קאמר ומה מו שאינו נגאל באלה וכו'"

1. וקשה למה לא מוכיחה הגמ' דאי יליף א"כ גם בלי ק"ו היה לו ללמוד שנמכר לעכו"ם יצא בשש מגז"ש דשכיר? (וכן קשה במסקנה לרנב"י אמאי לא קאמר רבי טעם זה?) ות"י מהרש"א דניחא ליה למינקט ק"ו, כלומר דגם אם באמת יכול לומר מטעם גז"ש, מ"מ עדיף לומר טעם דק"ו, כיון שק"ו הוא סברא וכל אחד צריך לעשות מעצמו את החשבון, משא"כ גז"ש שאין אדם דן מעצמו.

2. תוס' ד"ה אמאי פירוש, שיהא מוכר עצמו לשראל נגאל באלה.

2. צ"ע איך היה הו"א לתוס', שרבי עושה ק"ו ממוכר עצמו, הלוא מוכר עצמו כלל אינו יוצא בשש אי לא ילפינן שכיר? ות"י המהרש"א דבאמת גם זה הוקשה להם והעדיפו להקשות דקושית הגמ' כאן קשה גם למי שלא לומד שכיר שכיר. והתלמידים נ"ו תרצו לפי מש"כ לעיל אות ט' בשם הריטב"א דהתוס' סוברים כרש"י, שמוכר עצמו בסתמא יוצא בשש. א"כ אף לת"ק היו יכולים לפרש הק"ו על הנמכר בסתמא. ודו"ק [וכמוכן שכל זה נכון רק לפי ביאור החש"ל ולא כהמלבי"ם עיי"ש באות ט' ודו"ק]

3. תוד"ה אמאי - וי"ל דעבד ממכרוהו בי"ד

3. הקשו התלמידים דנפרוך מה למכרוהו בי"ד שכן נמכר בעל כרחו תאמר בנמכר לעכו"ם שמכר עצמו מרצונו? ונראה לתרץ דעל הק"ו ודאי אי אפשר להקשות מסברא, כיון שנכניס הכל בק"ו כמו שיתבאר להלן אות כט' [ואפילו על מה שהבאנו באות זו בהערה מס' 1 דאפשר למילף יציאת שש בנמכר לעכו"ם מנמכר לישראל, ג"כ א"א לפרוך פירכא זו כי כבר גלי קרא לעיל בסוגית יובל דלא פרכינן פירכא זו. כפי שבארנו לעיל באות כה' הערה מס' 1. ודו"ק]

4. תוס' ד"ה "אמר קרא וכו' - ומהר"י תירץ וכו'"

4. לכאורה ילה"ק דאם אפשר לעשות ק"ו משום שלא כתוב להדיא שיוצא בשש, א"כ כיצד רצתה הגמ' להוכיח דרבי לא יליף שכיר שכיר? אולי הוא כן לומד הגז"ש שכיר שכיר

דמהני גם בע"כ של האדון, מדין גרעון כסף, וכל הנ"מ הוא כשרוצים בעצמם ליתן הכסף לאדון (דחוששים שמא העבד יבזבז את הכסף או יודעים בו שאינו מעונין להשתחרר).

14. ושאלו התלמידים: א' – מהי הגדרת קרובים ורחוקים שיש חילוק בדין גאולתם?

15. והשבתי שאיני יודע ומסתבר דהוי כמו לענין פסולי עדות.

16. ועוד שאלו מהי הגדרת עשיר (שכופין אותו לגאול אם הוא הקרוב ביותר)? (כמבואר לקמן כא')

17. והשבתי שאיני יודע ומסתבר דתלי בראות עיני הבי"ד.

18. ועוד שאלו אם צריך הנגאל לשחרור לשלם לפודה אותו, את הכסף שהוציא עבורו? ומצאתי שדנו בזה האחרונים י"א דחייב וי"א דפטור [ע"י מחנ"א עבדים סי' ג' ד"ה וראיתי למהריב"ל]

19. ועוד שאלו מה הדין אם בא אדם שדינו לגאול לשחרור (קרוב לריה"ג או רחוק לר"ע או בכלהו לפי רבי) ורוצה לגאול בתנאי שישתעבד לו האם מהני? ומצאתי שגם בזה דן המחנ"א הנ"ל וטוען בפשיטות שלא ישתעבד לו. וכתב שאין זה מחוור לשיטת כל הראשונים עיי"ש. ובחזו"א כתב דבכה"ג המקח בטל ונשאר העבד אצל הנכרי.

20. [נ.ב. אם ישנה שיטה כזו שסוברת דיכול לקנותו לשעבד יל"ע בזה לפי רבי שסובר דנמכר לעכו"ם לא יוצא בשש ונמכר לישראל יוצא בשש, מה הדין אם נמכר לעכו"ם ובא ישראל ופדאו לשעבוד האם יעבוד עד היובל כדינו אצל עכו"ם המוכרו או יצא בשש כדינו לקונה הישראלי? ולכאורה נראה שיעבוד עד היובל משום שכל קנינו בעבד הוא מחמת העכו"ם שקנאו ודומיא דהכי מצינו במנח"ח מצוה מ"ב (טו') שדן לגבי עבד שמכרוהו בי"ד שיכול למוכרו לישראל אחר, בהסכמת העבד (אבל בלי הסכמתו אי אפשר למוכרו או ליתנו לישראל אחר דילפנין מ"לעם נכרי לא ימשול למכרה"), וכתב שם דמסתבר שנשאר לו ההיתר בשפחה, גם אצל האדון הב', אעפ"י שאצלו הוא משתעבד מרצונו ודמי למוכר עצמו, כיון שהוא קנאו מן האדון הא' שאצלו הוא נמכר ע"י בי"ד. ודו"ק]

21. ויש מן האחרונים שהקשו בקרובים לריה"ג למה לא יוכלו לגאולו לשעבוד "מדין רחוקים"? אטו משום שהוא גם קרובו, זכותו פחותה מכל שאר ישראל שיכולים לגאולו לשעבוד? ותי' בשעורי הגר"ש ועוד דהתורה הפקיעה את זכותם של הקרובים שלא יוכלו לפדותו לשעבוד אלא לשחרור.

אעפ"י שזהו לכאורה פירכא דדינא ואולי י"ל בכונתו דבגז"ש שאינה מופנה משיבין אף בחומרא דדינא. אבל הגז"ש דשכיר הוי מופנה (מב' צדדים) ובזה פרכינן רק מסברא וגם פירכא דסברא לא פרכינן אלא, 1. מאותם הכתובות בקרא 2. ודוקא אם לא גלי קרא במקום אחר דלא פרכינן להו. כמבואר בתוס' ד"ה "אמאי" ודו"ק.

ל. גמ' "או דודו וכו' זו גאולת קרובים ונגאל זו גאולת אחרים (רחוקים)".

9. מבואר דהגזיה"כ הוא שיש זכות לכל אדם לפדות את העבד מיד עכו"ם שקנאו אלא שנחלקו רבי וריה"ג ור"ע האם העבד משתעבד לקונה או יוצא לחירות. לרבי יוצא לחירות וריה"ג ור"ע מחלקים בין קרובים לרחוקים. לפי ריה"ג משתעבד לרחוקים ולפי ר"ע משתעבד לקרובים.

10. ומבואר ברש"י ד"ה "ונגאל" שכל אדם מישראל גואלו מיד עכו"ם ואין העכו"ם יכול לעכב עליו ובראשונים מבואר דהזכות לגאול הוא אפילו בעל כרחו של העבד (עי' ק"פ עמ' קלב')

11. ולקמן כא', ב' מבואר דאיכא גזיה"כ דחייב הקרוב לפדותו אם יש לו, וכופין אותו בע"כ. ושם מבואר כמה פרטים בזה.

12. עוד נתבאר בגמ' דדעת רבי, דדווקא נמכר לעכו"ם נגאל ע"י אחרים אבל נמכר לישראל אינו נגאל ע"י אחרים שנא' "יגאלנו" לזה ולא לאחר אבל לדעת רבנן (ריה"ג ור"ע) נתבאר לקמן כא', א' דהוי אבעיא בגמ' אי נגאל ע"י אחרים או לא (אין להקשות לפי הצד שהם סוברים שאינו נגאל בקרובים א"כ מדוע יוצא בשש, הנמכר לעכו"ם? הלוא אין להם ק"ו לומר שיוצא בשש? דיש לומר דילפי יציאת שש בנמכר לעכו"ם בגז"ש דשכיר שכיר, מנמכר לישראל. ודו"ק)

13. אמנם זה פשוט לכו"ע שאם האדון והעבד מסכימים, ודאי שיכול כל אחד לגאולו בכסף גם בנמכר לישראל, משום דלא גרע מעבד כנעני (כמו שפירש רש"י הטעם ביציאת שטר, טז' א' ד"ה גופו קנוי). כ"כ המנח"ח מצוה מ"ב עמ' רכ"ב. ואם האדון מסכים והעבד אינו מסכים, דנו בזה האחרונים לכאן ולכאן (עי' מנח"ח שם ד"ה והנה בע"כ). אך ברור שאם נתנו הכסף לעבד, שהעבד יגאל את עצמו, פשיטא